

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
41 (1999)

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-23-0

BRNO 2000

9 9990385

150, —

PŘEHLED VÝZKUMŮ 41 (1999)

Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: infor@iabrno.cz

Odpovědný redaktor: PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.

Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, Ph.D.,
PhDr. Lubomír Šebela, CSc., RNDr. Vladimír Hašek, DrSc.,
Mgr. Richard Zatloukal, Miroslav Lukáš, Alice Del Maschio,
Dana Gregorová

Na titulním listě: Orlovice, okr. Vyškov. Letecký dokumentační snímek
zaniklého hradu.

Tisk: BEKROS

Náklad: 350 ks

© 2000 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

- Tejral, J. – Pilet, Ch. – Kazanski, M. (direct.): *L'Occident romain et l'Europe centrale au début de l'époque des Grandes Migrations*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 13, Brno 1999, 358 str.

Je přirozené, že úzký vztah ke stěžejním okruhům studovaných problémů měla i mezinárodní vědecká symposia a konference, ústavem pořádaná jak samostatně, tak v účasti s dalšími institucemi z České republiky i ze zahraničí. Za rok 1999 je možné jmenovat hned několik nejdůležitějších uskutečněných akcí:

- 41. zasedání Společnosti Hugo Obermaiera pro výzkum kvartéru, Mikulov, 6. – 10. 4. 1999.
- XV. symposium o starší době bronzové v českých zemích a na Slovensku, Kravsko u Znojma 12. – 14. 10. 1999 (spolu s Ústavem archeologické památkové péče v Olomouci).
- IV. symposium o období popelnicových polí a halštatu, Šlapanice u Brna, 28. – 30. 9. 1999 (spolu s Masarykovou univerzitou Brno, Moravským zemským museem v Brně a Ústavem archeologické památkové péče v Olomouci).
- „Siedlungs- und Wirtschaftsstrukturen in der Frühgeschichte“ – 12. Internationales Symposium „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donaauraum“, Nitra, 6. – 10. 12. 1999 (spolu s Archeologickým ústavem SAV v Nitře a Ústavem pro pravěké a rané dějiny university ve Vídni).
- „Velká Morava mezi východem a západem“ – mezinárodní konference pod záštitou presidenta ČR, Uherské Hradiště – Staré Město, 28. 9. – 1. 10. 1999 (spolu s Moravským zemským muzeem v Brně, Masarykovou univerzitou Brno a Slovákým museem v Uherském Hradišti).
- diskusní fórum „Velká Morava: její vznik, rozvoj a dědictví“, Kravsko u Znojma, 1. – 3. 11. 1999 (spolu s Centrem medievistických studií Praha).
- „Přírodovědné metody v archeologii“ – mezinárodní konference, Kravsko u Znojma, 4. – 5. 3. 1999.

Nedílnou součástí činnosti Archeologického ústavu AV ČR v Brně byla i popularizace výsledků vlastní vědecké práce. Mezi nejvýznamnější aktivity v tomto ohledu je možné zařadit obsáhlou monografii J. Svobody „Čas lovců. Dějiny paleolitu, zvláště na Moravě“, zpřístupňující široké odborné i laické veřejnosti v komplexním pohledu a

s přihlédnutím k situaci v moravském regionu nejnovější výsledky světového bádání o počátcích lidského rodu a jeho kultury. Pracovníci ústavu se podíleli jako odborní poradci také na scénáři naučného filmu „Úsvit genů“ o osídlení starší doby kamenné na jižní Moravě, téže tematiky se týkala i přednášková činnost (mimo jiné i v pražském Národním museu). Z výstavních akcí je třeba zmínit expozici „Etruské umění ze sbírky Národního musea v Praze a antické umění z moravských sbírek a náleží“, spolu s Museem Kroměřížska v Kroměříži realizovanou ve dnech 5. března až 13. června roku 1999. Za spolupráce s dalšími institucemi a odborníky z Francie a Německa pak byla připravována výstava „L'or des princes barbares – Das Gold der Barbarenfürsten“, která v letech 2000 – 2002 proběhne postupně v Paříži, Mannheimu a Brně.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

DENDROCHRONOLOGICKÉ PRACOVÍŠTĚ V MIKULČICÍCH V ROCE 1999

Rok 1999 proběhl ve znamení sběru nejrůznějšího dendrologického materiálu od vývrtů ze žijících stromů, přes konstrukce krovů a roubených staveb, archeologická dřeva až po subfossilní kmeny. Sběr se soustředil především na dřeva dubová, měřeny a datovány však byly i soubory dřev jedlových, borových i několik vzorků buku. V laboratoři v Mikulčicích bylo shromážděno celkem 524 vzorků dřev z 33 lokalit (tab. 1). Jejich systematické měření a datování bude pokračovat ještě v prvním pololetí roku 2000.

Jedním z prvních zpracovaných souborů dřev byly černé duby z Mokřých luk u Třeboně. Na povrchu rašeliniště, nyní hospodářsky využívaného, začaly vystupovat kmeny o délce až 12 m, které byly vyzvednuty a přesunuty na okraj luk. Zde z nich bylo odřezáno 31 vzorků. Ty se podařilo datovat na základě „pražského“ dubového standardu. Z jednotlivých křivek je zřejmé, že se jedná o padlý dubový les, vyvrácený i s kořeny během několika let před rokem 920.

Mezi další soubory dřev zpracované v roce 1999 patřila dubová dřeva z hradu Lipý v České Lipě a ze zámku v Děčíně. Podobnost jejich křivek se všemi dostupnými standardy je tak vysoká, že se staly pilířem českého dubového standardu pro léta 1082-1282 a 1413-1613.

Tabulka 1: Vzorky dřev na dendrochronologii sebrané v Mikulčicích v roce 1999.

obec	objekt	typ konstrukce	počet vzorků	přírůst. číslo
Brno	Mahenova knihovna, arch. v.	výdřeva zemnice, jímky a j.	12	558-569
Hostěřín	zahrada domu č.p. 4	sušírna ovoce	6	570-575
Třeboň	Mokré louky	fosilní kmeny	31	576-606
Uherské Hradiště	parc. 256 (Reduta), arch. v.	části staveb, ploty, putna a j.	29	607-635
Archlebov	kostel sv. Šebestiána a Rocha	krov	31	636-666
Bohuslavice	kostel sv. Filipa a Jakuba	krov	5	667-671
Dolní Bojanovice	kostel sv. Václava	krov	15	672-686
Mikulčice	kostel Nanebevz. P. Marie	krov	42	687-728
Dolní Bojanovice	kostel sv. Václava	krov	22	729-750
Ostrava	ul. Pivovarská, arch. výzkum	fosilní kmen	1	751
Uh. Ostroh	zámek	krov	42	752-793
Veselí nad Moravou	Panský dvůr	krov	6	794-799
Strážnice	"Purkrábka"	krov	65	800-864
Strážnice, Petrov	řeka Morava	fosilní kmeny	64	865-928
Strážnice	č.p. 1252 (dům M. Vachka)	krov	5	929-933
Strážnice	zámek - "Purkrábka"	krov	34	934-967
Chrudim	arch. výzkumy	výdřeva jímky, cesty, kůly a j.	11	968-978
Karlovy Vary	dům "Petr"	různé	15	979-993
Karlovy Vary	dům "Krásná královna"	různé	6	994-999
Karlovy Vary	dům v Moravské ulici	krov	5	1000-1004
Třebíč	Karlovo nám. 25, arch. v.	kůl	1	1005
Staré Město	Na Valách, arch. v. "Dvorek"	kůl v profilu	1	1006
Libice nad Cidlinou	přikop u předhradí		1	1007
Malenovice	hrad	trám konstr. ve zdivu, krov	11	1008-1018
Třebíč	parc.č. 628/1, 32/6 (u mostu přes Jihl.)	konstrukce jezu	14	1019-1032
Děčín	zámek	krov	3	1033-1035
Česká Lípa	hrad Lipý		4	1036-1039
Litoměřice	dům č.p. 147/8	krov	2	1040-1041
Helfenburk	hrad	rumpál studny	2	1042-1043
Litoměřice	dům č.p. 147/8	krov	1	1044
Helfenburk	hrad	sруб, brána	4	1045-1048
Lužice	rybník Piscěrný	odtokový žlab rybníka	10	1049-1058
Třebíč	arch. výzkum		1	1059
Mohelnice	štěrkovna	monoxyl	1	1060
Hodonín	řeka Morava	torzo monoxylu	1	1061
Hodonín	řeka Morava	fosilní kmeny	20	1062-1081
celkem:			524	
Mikulčice		kůly	56	
Mikulčice		4 vědra	31	

Z hlediska budování dubového standardu pro oblast ČR¹ jsou však nejdůležitější dva nově získané soubory dřev:

1. Směrem do minulosti by mělo standard prodloužit soubor 84 vzorků subfosilních dubových kmenů, odebraných na řece Moravě na několika lokalitách západně od Strážnice a u Hodonína. Jejich měření bylo dokončeno, datace je však podmíněna dostupností kompletního jihoněmeckého dubového standardu. Při odběru vzorků na lokalitě u Hodonína bylo objeveno i torzo dubového monoxylu, datovaného na počátek 13. století.

2. Vzhledem k tomu, že dub se jako stavební prvek v pozdním středověku a novověku vyskytuje jen zřídka, je získání většího souboru dřev z tohoto období spíše vzácností. V srpnu 1999 probíhala částečná výměna dubového krovu hospodářské budovy zámku ve Strážnici, tzv. „Purkrábky“. Odtud bylo pro dendrochronologická měření získáno 99 převážně dubových dřev. Jejich předběžná datace slibuje protažení standardu směrem do současnosti.

Cenným příspěvkem k tvorbě lokálního standardu pro borovici je krov z kostela sv.

Šebestiána a Rocha v Archlebově. Průměrná křivka z 21 velmi dobře spolu korelujících křivek je datovaná do časového intervalu 1667-1835.

Dosud nedatovaný zůstává vzorek odebraný z dubového monoxylu objeveného ve štěrkovně v Mohelnici. Jde o řez z koncové části člunu o 244 letokruzích, rovněž měřený a nedatovaný M. Krapiecem z Krakova. Stáří člunu je pravděpodobně větší než nám dostupný jihoněmecký dubový standard².

V roce 1999 byla fakticky dokončena dendrochronologická analýza dřev z archeologických výzkumů v Mikulčicích. Byla provedena revize veškerých dřev v depozitáři z hlediska jejich použitelnosti pro dendrochronologická měření. Již zpracovaný soubor byl doplněn o dalších 56 vzorků, z nichž bylo 33 datováno. Konečná bilance je tedy 87 datovaných dubových dřev. Měřeno bylo rovněž 31 dužin ze 4 věder, jejichž datování je vzhledem k použití tisového dřeva nepříliš pravděpodobné.

V průběhu celého roku byl připravován sborník ITM-5 (Poláček - Dvorská 1999) z mezinárodního kolokvia „Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie“, které proběhlo v Mikulčicích v organizační spolupráci s Deutsches Archäologisches Institut Berlin. Abt. Eurasien na podzim roku 1998.

Dosavadní práce laboratoře byly součástí řešení projektu GA ČR reg.č. 404/96/K089 „Sídlní aglomerace velkomoravských mocenských center v proměnách údolní nivy“.

Jitka Dvorská, AÚ AV ČR Brno

- ¹ Stav „českého“ dubového standardu ke konci roku 1999 byl 645-872 po Kr. (Dvorská - Heußner - Poláček - Westphal 1999).
- ² Zkrácená verze Beckerova jihoněmeckého dubového standardu „Sued2ges“ (-369 až 1950).

Literatura:

Dvorská, J. - Heußner, K.-U. - Poláček, L. - Westphal, T. 1999: Zum Stand der Dendrochronologie in Mikulčice (Mähren, Tschechien). In: Poláček, L. - Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. ITM-5. Brno, 69-76.

Poláček, L. - Dvorská, J. (Hrsg.) 1999: Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. ITM 5. Brno.

ZPRÁVA O ČINNOSTI SKUPINY GEOARCHEOLOGIE NA KATEDŘE GEOLOGIE A PALEONTOLOGIE PŘF MU V ROCE 1999

A. Přichystal se zapojil do mezinárodního projektu IGCP 442 „Raw materials of the Neolithic/Aeneolithic polished stone artefacts: their migration paths in Europe“ účastí na dvou pracovních seminářích s referáty „Survey of raw materials quarried for Neolithic-Eneolithic polished artefacts in the territory of the Czech Republic“ v Bratislavě v červnu 1999 a „Lithic raw materials used by the people with Moravian Painted Ware (Lengyel cultural complex) in Moravia (Czech Republic)“ v maďarském Veszprému během října 1999. Vedle toho vystoupil na VIII. International Flint Symposium v Bochumi (Německo, 13. - 17. 9.) s příspěvkem „Unusual raw materials chipped during prehistory in the Bohemian Massif (Central Europe)“. Na semináři „Kvartér 99“ (2. 12., Brno) přednesl informaci na téma „Nález pravěké dílny a pravděpodobného místa dobývání olomučanského rohovec“, na semináři „Klasifikace magmatických, sedimentárních a metamorfovaných hornin“ (9. 12., Brno) se soustředil na problematiku definice jednotlivých silicitů (pazourek, rohovec, radiolarit, spongolit) a dalších křemičitých hornin používaných v pravěku (křemenec, kvarcit). V rámci grantového projektu S. Vencla vypracoval kapitulu „Přehled českých surovin vhodných na výrobu kamenných štípaných artefaktů v pravěku“. V Univerzitních novinách (VI, 3, 25-32. MU Brno) publikoval český překlad článku ze VII. International Flint Symposium ve Varšavě - Ostrowci Swietokrzyskim s názvem „Zdroje kamenných surovin na území České republiky využívané na výrobu štípaných artefaktů“. Vedle toho provedl asi dvacet drobných posudků a konzultací na kamenné suroviny štípaných a broušených artefaktů střední Evropy.

Antonín Přichystal,

Kat. geologie a paleontologie PŘF MU Brno

SPOLUPRÁCE S ARCHEOLOGY V ROCE 1999

- 1) AÚ ČAV - pracoviště v Dolních Věstonicích (Dr. Svoboda, Dr. Jarošová) - determinace terciérních a kvartérních měkkýšů (ozdoby) z výzkumů v Pavlově a Dolních Věstonicích: pokračování z r. 1998, tedy postupné komplexní zpracování nálezů měkkýšů (ozdob) ze starších i novějších archeologických výzkumů